

De illegaliteit

Verzet, zo schreven wij eerder, is een veel ruimer begrip dan illegaliteit. Verzet werd geboden door een ieder die zich, op welke wijze ook, door zijn houding of door zijn activiteit, tegen de doeleinden keerde die de bezetter in Nederland trachtte te bereiken. Verzetswerk werd illegaal werk, *geheim* werk, *ondergronds* werk, daar waar daden bedreven werden die, zonder van 'normale' criminele aard te zijn (diefstal ten nadele van de *Wehrmacht* bijvoorbeeld), door de bezetter strafbaar gesteld waren. Alle illegale activiteit was verzetsactiviteit maar er is, zoals al uit de voorafgaande hoofdstukken bleek, veel verzet geboden zonder dat men van illegale werkzaamheden spreken kan. Een organisatie als de Nederlandse Unie had in de periode '40-'41 niets met de illegaliteit te maken, maar er stak wèl een opmerkelijk verzetselement in. Ook het kerkelijk verzet was niet illegaal – het was wèl verzet. Natuurlijk mag men die tegenstelling niet verabsoluteren. Men mag dat al daarom niet omdat door de bezetter verzetsactiviteiten die juridisch niet strafbaar waren, tóch gestraft werden: de *Sicherheitspolizei* die in feite boven de wet stond, had immers binnen het Duitse systeem een universele bevoegdheid om in te grijpen.

In het kunstenaarsverzet kon men de overgang van verzet naar illegaliteit duidelijk volgen. Het adres dat de Nederlandse kunstenaars en architecten in februari 1942 aan Seyss-Inquart aanboden, was geen illegaal stuk: het was door een kleine tweeduizend Nederlanders openlijk en met hun volle naam ondertekend. Het stuk droeg wèl een verzetskarakter en diegenen die als comité van actie deze manifestatie hadden voorbereid, hadden dan ook terecht hun besprekingen geheim gehouden. De bezetter reageerde op de aanbieding met het arresteren, onder meer, van enkele leden van het comité en twee van die leden, Gerrit van der Veen en Jan van Gilse, doken vervolgens onder. Zij werden *full time* 'illegalen'. Dat betekende dat zij hun woonadres verlieten, bij vrienden of bekenden introkken en een andere naam aannamen. Hier vloeide uit voort dat zij voor het afhaken van hun distributiebescheiden althans persoonlijk niet meer gebruik konden maken van hun distributiestamkaart en dat zij zo spoedig mogelijk in het bezit moesten zien te komen van een persoonsbewijs dat de gegevens bevatte die met hun nieuwe identiteit overeenkwamen. Bij van der Veen en van Gilse hing die